Insinööriliitto IL ry

Maria Jauhiainen

29.11.2022

Lausunto eduskunnan hallintovaliokunnalle

HE 114/2022 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Insinööriliitto IL ry kiittää asian hyvästä ja perusteellisesta valmistelusta sekä mahdollisuudesta saada lausua asiassa. Insinööriliitto kiinnittää hallituksen esityksessä huomiota kuitenkin seuraaviin, etenkin erityisasiantuntijoita koskeviin asioihin.

Kuten hallituksen esityksessäkin todetaan, kansainväliset erityisasiantuntijat voivat aika lailla vapaasti valita, mihin he asettuvat. Kaiken toiminnan tuleekin nyt keskittyä erityisasiantuntijoiden ja -osaajien a) saamiseen Suomeen ja b) siihen, että he tahtovat myös jäädä tänne. Esityksen tarkoituksena onkin vaikuttaa työllisyyteen etenkin kolmen mekanismin kautta: Ensiksi sen odotetaan lisäävän yritysten halua rekrytoida työvoimaa ulkomailta ja työntekijöiden kiinnostusta osallistua rekrytointiprosessiin. Toiseksi esityksen ehdotukset nopeuttavat oleskelulupien käsittelyä ja yksinkertaistavat prosessia kokonaisuudessaan. Kolmanneksi työnantajakohtaisista oleskeluluvista luopuminen lisää niiden työntekijöiden todennäköisyyttä jäädä maahan, joiden oleskeluluvat olivat aiemmassa lainsäädännössä työnantajakohtaisia.

Aikaisemmin Insinööriliitto on nostanut esille kaksi tärkeää kansainvälisten erityisasiantuntijoiden palkkaukseen liittyvää ongelmaa. Toinen on ollut oleskelulupaan liitetyn palkkavaatimuksen liian alhainen taso ja toinen, ettei tämä palkkavaatimus ole vuosiin seurannut yleistä palkkakehitystä.

Nyt oleskelulupa voidaan myöntää, jos henkilö toimii sellaisessa erityisosaamista vaativassa asiantuntijatehtävässä, josta hänelle maksettava palkka on *vähintään keskimääräinen palkansaajan bruttopalkka*. Lisäksi edellytyksenä olisi laissa säädettävä *vuosittain* määriteltävään palkansaajan keskimääräiseen bruttoansioon sidottu toimeentulon taso, joka tulisi oleskeluluvan myöntämiseksi vähintään täyttää. Myös hallituksen esityksessä esitetty kanta siitä, ettei luontoisetuja voisi enää tässä vaiheessa ottaa huomioon palkassa, on Insinööriliiton mukaan erittäin kannatettavaa.

Asia, josta Insinööriliitto tahtoo kuitenkin huomauttaa, on seuraava: palkoissa on etenkin pääkaupunkiseudun ja muun Suomen välillä jopa huomattavia paikkakuntakohtaisia eroja. Esimerkiksi viime vuonna IT-alan palkat vaihtelivat viiden vuoden työkokemuksella seuraavasti: koko Suomessa mediaanipalkka oli n. 3600–3800 e/kk, kun se oli pääkaupunkiseudulla n. 4100–4300 e/kk (*lähde*: *Insinööriliiton työmarkkinatutkimus 2021*). Ero on useita satoja euroja, joten asia on merkityksellinen, ja etenkin siksi, ettei Suomessa ole lakiin perustuvaa palkka-avoimuutta edes tasa-arvoasioissa, eikä palkoista yleensä muutoinkaan keskustella. Lisäksi Insinööriliiton v. 2022 kansainvälisille jäsenilleen tekemän kyselyn mukaan se, että huomaa saavansa (perusteetta) huonompaa palkkaa kuin muut kollegat, vaikuttaa huomattavasti henkilön haluun jäädä Suomeen töihin, vaikka kyse olisikin vain yhden työnantajan toiminnasta.

Insinööriliiton ehdotuksen mukaan hallituksen esityksessä tulisi mainita asian korjaamiseksi vähintään keskimääräinen palkansaajan bruttopalkka *sillä paikkakunnalla*, jolla erityisasiantuntijan tuleva työpaikka sijaitsee.

Lisäksi Insinööriliitto kannattaa sitä, ettei työntekijän/erityisasiantuntijan oleskelulupa ole enää työnantajakohtainen. Työantajakohtaisista oleskeluluvista luopuminen mahdollistaa nyt uuden työpaikan etsimisen samalta ammattialalta, mikäli työntekijä jää työttömäksi tai hänen ensimmäinen työsuhteensa Suomessa ei kestä. Tätä muutosta Insinööriliitto pitää erittäin hyvänä asiana.

Insinööriliiton kyselyyn vastanneista 45 % oli ollut Suomessa työttömänä ja heistä 76 % on saanut tältä ajalta työttömyyskorvausta (joko kassasta tai Kelalta). Tulijan tulisikin olla näistä oikeuksistaan tietoinen jo heti työsuhteen tai jopa hakuprosessin alussa, sillä yhtenä Suomen vetovoimatekijöistä pidetään Insinööriliiton kyselyn mukaan hyviä julkisia palveluita, sosiaaliturvaa ja työntekijöiden oikeuksia.

Insinööriliitto kannattaa hallituksen esityksen mukaista hakuprosessiin kuuluvaa etäkuulemista ja tunnistautumista, mutta huomauttaa, että mahdolliselle hakijalle/tulijalle tulee toimittaa jo tässä vaiheessa myös riittävät tiedot Suomen sosiaaliturvasta ja työntekijän oikeuksien perusteista. Nämä sekä informoivat hakijaa/tulijaa heidän oikeuksistaan että lisäävät Suomen vetovoimaisuutta työskentelymaana. Tämä velvoite voidaan ja tulee liittää myös erityisasiantuntijan oleskelulupaan liittyvään niin sanottuun pikakaistaan eli D-viisumiin.

Muita Insinööriliiton kyselyssä mainittuja vetovoimatekijöitä olivat turvallisuus, luonto, hyvä tasapaino työn ja vapaa-ajan välillä, hyvä suomalainen koulutus sekä hyvä paikka kasvattaa lapset. Tähän liittyen Insinööriliitto ehdottaakin etenkin kolmansista maista tulevien työntekijöiden osalta seuraavaa: esimerkiksi alhaisen koulutustason työhön Suomeen tulevalle työntekijälle tarjottaisiin mahdollisuus jonkinlaisen vapaaehtoisen testin/kokeen tekemiseen ja/tai hän pääsisi suoraan sille tasolle suomalaista (perus-) koulujärjestelmää, jolla hänen arvioitaisiin olevan. Näin toimittaisiin etenkin sellaisessa tapauksessa, että henkilö tulisi maasta, jossa koulutustaso ei ole korkea tai jossa koulutuksen saaminen on ylipäätään ollut vaikeaa tai liian kallista. Jos henkilö sitten tahtoisi, tarjottaisiin hänelle mahdollisuutta jatkaa koulussa esimerkiksi jopa ammattitutkintoon saakka töiden ohella. Tällä tavalla Suomi voisi kilpailla sellaisista kansainvälisistä osaajista, joilla ei vielä Suomeen tullessaan ole ollut tietoa omasta soveltuvuudesta opiskeluun ja sitä kautta loppujen lopuksi mahdollisesti myös asiantuntijatehtäviin.

Kouluttautumismahdollisuuksista työn ohella tulee kertoa myös niissä tapauksissa, kun henkilö tulee maahan erityisasiantuntijana, jos koulutuksen tarvetta tai halua kouluttautumiseen ilmenee.

Toinen koulutukseen liittyvä asian on kielitaito ja sen merkitys työn tekemiselle Suomessa. Insinööriliiton kyselyssä kaikki vastaajat ovat tavalla tai toisella korostaneet suomen kielen osaamisen tärkeyttä vaikka alkeellisella tasolla sekä työpaikan että sen ulkopuolisen elämän osalta. Lisäksi vastaajat ovat todenneet, että ilman vähäistäkään suomen kielen taitoa on vaikeaa edetä uralla tai vaihtaa työpaikkaa. Tämän pohjalta Insinööriliitto esittää, että ainakin sertifioiduille työnantajille asetettaisiin jo laissa velvollisuus tarjota kansainväliselle työntekijälle suomen kielen koulutusta työnantajan kustannuksella ja työaikana. Tämä vaikuttaisi Insinööriliiton näkemyksen mukaan huomattavasti tällaisen henkilön mahdollisuuksiin jäädä Suomeen työhön sekä myös hänen mahdollisuuksiinsa edetä uralla ja vaihtaa työpaikkaa maan sisällä.

Koulutus liittyy osaltaan muutoinkin kansainvälisen erityisosaajan halukkuuteen pysyä Suomessa ja tehdä täällä työtä ja etenkin heidän perhesuhteisiinsa. Hallituksen esityksen mukaan erityisasiantuntijoille myönnettyjen ensimmäisten oleskelulupien perusteella muuttavien työntekijöiden mukana on maahan muuttanut myös perheenjäseniä noin 75 %:ssa tapauksista vuosina 2018–2022. Tähän liittyen Insinööriliitto tahtoo nostaa esille asian, joka on noussut esille myös E2 Tutkimuksen 25.10.2022 julkaisemassa

Ulkomaalaiset osaajat Suomessa: työelämä, arki ja osallisuus -tutkimuksessa[1], joka on tehty osana Kansainvälisten osaajien Suomi -tutkimushanketta.

Edellä mainitun tutkimuksen mukaan erityisesti parisuhteen vuoksi muuttaneista moni (51 %) joutui vaihtamaan Suomeen muutettuaan urasuunnitelmia. Noin puolet ei usko suomalaisten työnantajien arvostavan ulkomailla hankittua kokemusta, tutkintoa tai verkostoja, ja tämä tulee ottaa Suomessa vakavasti ja ryhtyä asiassa mahdollisiin korjaaviin toimenpiteisiin.

Insinööriliitto kannattaa myös hallituksen esityksen mukaista työnantajan sertifiointia. Insinööriliitto toteaa kuitenkin, että työntekijät tai heidän edustajansa tulee liittää tähän prosessiin mukaan jo siinä vaiheessa, kun työnantajan sertifikaattikelpoisuudesta päätetään ensimmäisen kerran. Heillä on yleensä sellaista tietoa omaa työnantajaansa koskien, jolla voi olla tässä prosessissa merkitystä. Käytännössä tämä voitaisiin hoitaa niin, että sertifioinnista päättävä viranomainen antaisi työntekijöille tai heidän edustajilleen mahdollisuuden esittää oman näkemyksensä/antaa lausuntonsa asiasta, joka sitten otettaisiin huomioon asiasta päätettäessä. Sama mahdollisuus tulisi antaa työntekijöille tai heidän edustajilleen silloin, kun työnantajan sertifikaattikelpoisuutta arvioidaan myöhemmin uudelleen.

Lisäksi Insinööriliitto nostaa esille lakiehdotuksen 81 b §:n, eli työnteko-oikeuden ja oikeuden harjoittaa elinkeinoa ilman oleskelulupaa. Pykälän mukaan ulkomaalaisella olisi oikeus tehdä ansiotyötä ja harjoittaa elinkeinoa ilman oleskelulupaa enintään 90 päivän ajan minkä tahansa 180 päivän jakson aikana, jos hän: 1) tulee kutsun tai sopimuksen nojalla - - - asiantuntijaksi tai 73 §:ssä tarkoitetuksi erityisasiantuntijaksi. Hallituksen esityksen mukaan oikeutta työntekoon tai elinkeinon harjoittamiseen ei olisi, jos ennalta on tiedossa, että työ tai elinkeinon harjoittaminen tulee kestämään yli 90 päivää.

Insinööriliiton tiedossa on tapauksia, joissa henkilöitä on kutsuttu Suomeen tekemään pätkiä samasta projektista vain alle 90 päiväksi, jotta hänelle ei ole tarvinnut hankkia oleskelulupaa. Samalla tiedot näistä työntekijöistä ja heidän täällä tekemästään työstä ovat olleet hyvin heikkoja. Nyt Insinööriliitto esittääkin, että näihin tilanteisiin tulee luoda joku sellainen prosessi, jonka avulla varmistutaan siitä, ettei lain kiertäminen ole mahdollista. Tällaista on Insinööriliiton tietojen mukaan tapahtunut esimerkiksi sellaisen yrityksen kautta, jonka pääkonttori on Euroopan ulkopuolella ja josta henkilö kutsutaan tekemään työtä yrityksen Suomessa sijaitsevaan konttoriin. Kaikkien kutsuttavien työ tapahtuu koko ajan samassa projektissa. Tällainen toiminta ei ole ensinnäkään lain mukaista, eikä uuden ulkomaalaislain tarkoituksen ja tavoitteiden mukaista.

Ulkomaalaislain työntekoa koskevien säännösten uudistaminen on kuitenkin vain pieni osa oleskelulupaprosessien nopeuttamisen ja uuden osaavan työvoiman Suomeen saamisen kokonaisuutta. Iso osa on myös vaikuttamisella yleiseen asenneilmapiiriin Suomessa ja etenkin valtiovallan ja poliitikkojen antamien esimerkkien kautta. Huomionarvoisaa on, että Insinööriliiton kyselyn mukaan eniten tietoja Suomeen tulemisesta oli saatu ystäviltä ja tuttavilta, ei siis viranomaisilta (65 % vastaajista). Näin ollen sana ja hyvä tai huono maine kiertävät kaikista tehokkaimmin ja joko tuovat Suomeen työvoimaa tai estävät sitä tänne tulemasta.

[1] https://www.e2.fi/media/julkaisut-ja-alustukset/kv-osaajien-suomi/raportti_ulkomaalaiset-osaajat-suomessa.pdf